

55

La democratització dels recursos primaris: la crisi alimentària, energètica i de l'aigua

Rosa Massagué

RESISTÈNCIES

Universitat Progressista
d'Estiu de Catalunya (UPEC) és filla d'un
llinatge que no vol que resti desconegut.
Fills i néts de les aspiracions de les classes
populars catalanes del segle XIX, plasmades
en el seu vell lema "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-
vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços", fills i néts
de l'esforç de la primavera republicana dels anys trenta
on s'anunciava que "Per damunt de tot, cultura.
Res no quedarà de l'esforç cívic dels nostres dies sense
la pressió d'un ambient que ens porti a tots pels
camins més càlids de la intel·ligència" i fills i néts de
l'antifranquisme social i polític que aconseguí reconstruir
la raó democràtica al nostre país, volem que el llegat del
passat també teixeixi el nostre present cap al futur.

UPEC **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

**La democratització dels
recursos primaris: la crisi
alimentària, energètica i de
l'aigua**

Rosa Massagué

Periodista

Aquesta sessió de les VII Jornades de la UPEC té, com indica el seu títol, tres potes ben determinades d'una mateixa taula. Tot seguit presentaré l'estat de la qüestió que després desenvoluparan els ponents.

Fa poc més d'un mes, l'organització Oxfam avisava de l'augment de preus dels aliments. Segons el seu informe *Conrear un futur millor*, el preu dels aliments haurà doblat l'any 2030, és a dir, d'aquí a menys de 20 anys. El cost mitjà de les collites d'aliments bàsics augmentarà entre un 120% i un 180%, segons aquesta organització.

Ariane Arpa, directora general d'Intermón Oxfam, afirmava en presentar l'informe: "El que mengem està canviant ràpidament i per massa persones està canviant a pitjor. Una gran quantitat de persones, especialment en els països més pobres del món, estan reduint la quantitat o la qualitat dels aliments que consumeix per l'augment del preu". La directora feia una crida als líders mundials, especialment els del G-20, per regular els mercats de matèries primeres, reformar les polítiques de biocombustibles per mantenir els preus dels aliments sota control i invertir en els petits

productors en els països més pobres i ajudar-los a adaptar-se al clima canviant.

Aquestes paraules eren fruit d'una enquesta realitzada en 16 països dels cinc continents, grans i petits, rics i pobres, de l'Orient i de l'Occident. El que deien els resultats és que:

- El 54% dels enquestats no mengen el mateix ara que fa dos anys. Un 39% atribueix el canvi de dieta a l'encariment dels aliments.
- La major preocupació dels ciutadans pel que fa als aliments és l'augment de preu. Mentre que globalment, al 43% de les persones els preocupa que aquests siguin nutritius i saludables, als països més pobres la seva principal preocupació és tenir-hi accés.
- Una de cada dues persones enquestades en països en desenvolupament afirma que no té suficient per menjar cada dia.

Però no cal arribar al 2030 per veure com els preus es disparen. En pocs mesos des del juliol del 2010 el preu del blat de moro, per exemple, ha pujat un 74%; el del blat, un 84%, o el del sucre, un 77%. Aquests increments perjudiquen al

consumidor, però també als agricultors petits i els més pobres que no tenen capacitat per negociar preus.

A començaments d'any la FAO, l'organització de les Nacions Unides per l'alimentació, un ens poc operatiu quan es tracta de solucionar problemes, però que disposa de bones dades, assegurava que els preus dels aliments no només s'havien disparat. Deia que al gener s'havien superat els màxims registrats fins llavors. Eren molt més alts que el 2008, quan una pujada generalitzada havia estat la causa de greus disturbis en molts països.

Una de les causes de la pujada actual de preus era les inundacions en països que són grans productors i exportadors de cereals com Canadà i Austràlia, país aquest darrer que també produeix canya de sucre. I a Rússia, la gran sequera el juliol i agost del 2010 i els incendis que varen devastar grans extensions de territori van destruir el 25% de la collita de blat. Això va fer que se suprimeixin les exportacions d'aquest cereal.

Per tant, en la més pura lògica de mercat, menys producció vol dir augment de preu.

Però també hi ha afectades produccions locals de consum intern com ara les cebes que són bàsiques en la dieta a l'Índia. Varen sofrir una important pujada de preu –en alguns llocs fins i tot van doblar- conseqüència d'unes pluges monsoniques molt intenses i tardanes a l'oest del gran país, que és on hi ha una major producció d'aquest bulb indispensable en la cuina índia.

I en altres llocs, com El Salvador i Hondures, el preu dels fesols -també producte bàsic de la dieta dels habitants d'aquells països centreamericans- va triplicar segons la FAO.

Però a més de la disminució de la producció agrícola a causa de condicions meteorològiques desfavorables, hi ha altres i molt variades raons que expliquen aquestes pujades. L'augment de la demanda de biocombustibles n'és una. La de carn amb l'accés a aquest aliment d'una part important de població que no podia accedir-hi, una altra. També l'especulació en els mercats financers (el de matèries primeres i el de futurs), els baixos tipus d'interès i la depreciació del dòlar. I també l'augment dels preus del combustible que incideixen tan directa com indirectament en l'agricultura.

Aquest encariment dels aliments està creant situacions de risc entre les poblacions de molts països. Ho diuen les onegés que es dediquen a la cooperació, però ho diu també el Banc Mundial que veu com les dificultats d'accés als aliments empenyen milions de persones a la pobresa extrema.

I el Secretari General de les Nacions Unides, Ban Ki-mon, es referia tot just la setmana passada, en la inauguració a Istanbul d'una conferència de països en desenvolupament, a la pujada "sense precedents" dels preus dels aliments. "No té sentit –deia-- ajudar als països menys avançats a cultivar aliments bàsics, produir manufactures o desenvolupar serveis si no poden comerciar equitativament en el mercat mundial".

La segona pota d'aquest debat ja ha estat esmentada en la primera. És la crisi energètica. Repassant l'hemeroteca d'*El Periódico de Catalunya* s'hi pot trobar una entrevista feta per Núria Navarro a Mariano Marzo, catedràtic d'Estratigrafia i professor de Recursos Energètics i Geologia del Petroli de la facultat de Geologia de la Universitat de Barcelona, publicada el 13 de juny de 2008. Tot i les dificultats energètiques

d'aquell moment, el professor pronosticava: “El pitjor arribarà el 2011”. És a dir, ja hi som. En un any, el preu del petroli ha passat de poc més de 70 dòlars el barril als 114 dòlars d'ahir mateix, havent superat els 125 dòlars fa un parell de mesos.

Fa tres anys Marzo deia que el món en aquell moment demanava 150.000 litres de petroli per segon i que la producció havia arribat al màxim. I afegia: “Hem anat tirant amb altres productes, com els derivats del gas natural, els biocarburants o les arenes asfàltiques del Canadà, cosa que ha permès que no hi hagués desproveïment. Però la demanda creix”. Països emergents, en particular la Xina, tenen una gran set de combustible per alimentar la seva indústria i el creixent parc automobilístic, però no és l'únic. També l'Índia necessita combustible en quantitats que fins ara eren inimaginables.

D'altra banda, el sisme submarí del Japó i les seves conseqüències amb el gravíssim accident a la central nuclear de Fukushima el març passat ha empès països com Alemanya a prescindir totalment de l'energia nuclear l'any 2022 i ho ha fet amb l'acord de tots els partits. A Itàlia, han estat els ciutadans qui han votat en contra de reobrir les

centrals nuclears que un altre accident dramàtic, el de Txernòbil fa 25 anys, havia fet tancar. I això ens porta a parlar de la Unió Europea.

Les centrals nuclears produeixen actualment al voltant d'una tercera part de la electricitat i un 15% de l'energia consumida a la UE, segons dades de la mateixa UE. Correspon a cada Estat membre decidir si aposta o no per aquesta energia. Les úniques mesures específiques adoptades per tota la UE són les destinades a garantir la protecció de la salut de les persones que treballen en aquest sector i de la població, així com protegir el medi ambient dels riscos vinculats a l'ús del combustible nuclear i als residus que se'n deriven.

L'apagada total nuclear alemanya posa justament sobre la taula aquesta manca de política energètica comuna, així com la total absència d'un debat sobre una de les qüestions més fonamentals per al futur d'Europa, si és que es vol ser una de les grans potències del segle XXI. També a Alemanya hi ha faltat debat. No sobre si tancar o no les nuclears. El que no s'ha discutit és quin tipus d'energia ha de substituir l'atòmica, molt en particular quan les centrals nuclears generen el

22% de l'electricitat consumida en aquell país altament industrialitzat.

La UE considera inevitable “afrontar els grans desafiaments energètics que representen el canvi climàtic, la dependència creixent de les importacions, la pressió exercida sobre els recursos energètics i l'abastiment a tots els consumidors d'energia segura a preus assequibles”. La UE vol endegar una revolució industrial que transformi Europa en una economia amb un baix consum d'energia que sigui més segura, més competitiva i més sostenible. I per fer-ho vol abastar totes les fonts d'energia, ja siguin fòssils (petroli, gas i carbó), nuclear o renovables (solar, eòlica, resultant de la biomassa, geotèrmica, hidràulica, mareomotriu).

Però la realitat és molt decebedora. L'estratègia anomenada *Europa 2020* fixa com objectiu arribar a aquell any havent reduït el 20% el consum d'energia. Però, la mateixa UE reconeixia fa només un parell de setmanes que si res no canvia els propers anys, només s'aconseguirà arribar a la meitat d'aquell objectiu, fet que posa en perill la competitivitat, la lluita per reduir les emissions de CO₂ i la seguretat de l'abastiment. I a més, considerava que l'alt cost que això suposava l'hauran d'assumir tots els consumidors.

La UE proposava el que qualifica de “mesures senzilles però ambicioses” com ara:

- Obligació d'establir sistemes d'estalvi d'energia a tots els Estats membres. Aquesta obligació recau en els distribuïdors i venedors d'energia que hauran d'aplicar mesures d'eficiència energètica fent alhora més eficaços els sistemes que arriben al consumidor final.
- Els ens públics han de donar exemple impulsant productes energèticament eficients alhora que hauran de reduir el consum.
- Accés fàcil i gratuït a les dades de consum dels consumidors a fi que puguin gestionar millor el seu consum d'energia.
- Incentius a la indústria perquè ajustin el seu consum.
- Eficiència de la producció d'energia.
- Millora de l'eficiència en la transmissió i distribució.

Malgrat aquest manual de bones intencions, a la UE segueix sense aclarir-se quina és la política

energètica comuna i alhora permet que cada Estat membre faci el que li sembla pel que fa a les fonts d'energia. Que els interessos son enormes en aquest terreny és evident. Que hi ha connivència entre polítics i el sector energètic, també. Ho exemplifica, per exemple, el cas de qui fou canceller d'Alemanya, el socialdemòcrata Gerhard Schroeder. Pocs dies després d'haver perdut les eleccions el 2005, era nomenat president del consell de vigilància de la Companyia del Gasoducte del nord d'Europa, conegut com el gasoducte North Stream. Aquest nomenament no era ètic ni estètic.

Aquest projecte gegantí, que corre pel fons del mar Bàltic, va ser fruit de les excel·lents relacions entre Schroeder i Vladimir Putin i té per objectiu abastir Alemanya de gas directament des de Rússia, sense haver de passar per països tercers. Concretament, aquest gasoducte abasteix una tercera part de la demanda alemanya d'aquesta energia.

El canceller havia estat sempre un ferm defensor del projecte i havia aconseguit que se signés l'acord per a la seva construcció pocs dies abans de les eleccions que l'arraconarien de la cancelleria. Potser la clau de la falta de debat a Alemanya sobre quines han de ser les energies

que han de substituir la nuclear quan tanquin totes les centrals està en aquest gasoducte.

Per tant, a falta d'una veritable política europea, l'abastiment energètic actua com a element de desunió en aquesta cada vegada més fràgil UE. Quan Alemanya o Itàlia negocien directament amb Vladimir Putin, defensen els seus interessos nacionals, però alhora debiliten el projecte europeu.

D'altra banda, l'energia és origen de conflictes entre Estats. Per exemple el que cada hivern enfronta Rússia amb Ucraïna.

Un model energètic respon a un model de societat. Fins aquí hem parlat d'Europa, però els altres dos grans consumidors d'energia que hi ha al món com són els EUA i la Xina ens mostren uns models que són insostenibles des de tots els punts de vista i alhora unes societats irresponsables.

Finalment, la tercera pota, l'aigua. "El dret humà a l'aigua és indispensable per a una vida humana digna", segons que estableix les Nacions Unides (Observació núm.15, article I.1) que també defineix el dret a l'aigua com el dret de cada persona a

disposar d'aigua suficient, saludable, acceptable, físicament accessible i assequible per a ús personal i domèstic.

La realitat és que gairebé una cinquena part de la població mundial viu en llocs on escasseja aquest element i un altre segment important de població viu on hi ha aigua, però manquen els mecanismes per al seu aprofitament per a l'ús i el consum. Les previsions de l'ONU ens diuen que més de 3.000 milions de persones (més de la meitat de la població mundial) patirà manca d'aigua el 2025.

Les sequeres motivades en bona part pel canvi climàtic, l'augment de la població, la creixent urbanització o la mala administració dels recursos fan que la crisi hídrica sigui de les més apressants.

En els seus informes sobre desenvolupament humà, l'ONU insisteix en què la crisi no és fruit només de l'escassetat d'aigua. També és fruit de la pobresa, de la desigualtat, de les relacions de poder i de tot un seguit de polítiques errades.

En alguns llocs com ara els barris més marginals de ciutats com Manila o Jakarta, els seus habitants paguen de 5 a 10 vegades més per l'aigua que consumeixen que els veïns dels barris més rics de

les mateixes ciutats, o fins i tot més que els habitants de Londres o Nova York. A l'Índia per exemple, d'aigua, n'hi ha força. El problema és que tant els rius com les xarxes urbanes estan molt contaminats.

Els efectes de les aigües no potables entre la població és devastador. Al voltant del 80% de totes les malalties (disenteria, tifus, còlera, malària o hepatitis) que es registren en els països en desenvolupament i que poden ser letals són degudes a l'ús d'aigua contaminada.

Una important i greu derivada de la crisi hídrica és la del conflicte i la manca de seguretat que pot arribar a generar. En tenim exemples a l'Orient Proper amb les colònies israelianes en territori ocupat a la vall del Jordà. L'acapament per part d'Israel de les aigües d'aquest riu i dels seus afluents és cada vegada més un dels elements claus en el conflicte amb els palestins.

També podem esmentar les disputes entre Turquia, Síria i Irak per les aigües del Tigris i l'Eufrates, rius que neixen al primer país, a l'Anatòlia, però travessen els dos països mesopotàmics, o a l'Àsia central entre els països

de la ribera del minvant mar d'Aral, o l'antiga i encara vigent disputa entre estats per l'aprofitament de les aigües del riu Colorado, als EUA.

Però no cal anar tan lluny per veure els efectes conflictius entre Estats, nacions o pobles que pot tenir l'aigua en moments de crisi. Només cal recordar l'enfrontament entre territoris que va causar el projecte de transvasament de les aigües de l'Ebre.

Aliments, energia i aigua són tres recursos primaris, imprescindibles per a la vida humana que estan estretament entrelligats. Sense un no existiria l'altre i en conseqüència, tampoc estaríem aquí nosaltres. Són les tres potes d'una taula que és la vida humana. Ara, els ponents ens ajudaran a esbrinar les seves implicacions.

Consell Social

- Comissions Obreres - CCOO
- Unió General de Treballadors - UGT

- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Nous Horitzons
- Fundació Rafael Campalans
- Fundació Cipriano Garcia
- Fundació Josep Comaposada
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Pere Ardiaca
- Fundació Ferrer i Guàrdia
- Fundació La Fàbrica
- Fundació Terra
- Ateneus Laics
- Cooperació
- Entorn SCCL
- Escola Lliure El Sol
- Món-3
- SOS Racisme

- Acció Escolta de Catalunya
- Acció Jove - Joves de CCOO
- Associació Catalana per la Pau
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya - AJEC
- Associació d'Estudiants Progressistes - AEP
- Avalot
- Casals de Joves de Catalunya
- Col·lectius de Joves Comunistes - CJC-Joventut Comunista
- ESPLAC - Esplais Catalans
- Joventut Socialista de Catalunya
- Joves d'Esquerra Verda - JEV

- Associació Catalana d'Investigacions Marxistes
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC
- Coordinadora per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya
- Sin Permiso
- Suburbe-Associació Cultural Estenenet el Desastre
- DeBarris sccl

Ponències 2011

Resistències

UPEC **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

Amb la col·laboració de

**Diputació
Barcelona**

Ajuntament de Barcelona